

Sodišče praznuje 20 let od pristopa 10 držav k Evropski uniji: nov ustavni trenutek za Evropo

Evropski uniji se je 1. maja 2004 pridružilo deset novih držav članic: Češka republika, Estonija, Ciper, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija. To je bila največja posamezna širitev z vidika narodov in držav. Poleg tega je ta pristop v skupni pravni prostor Evropske unije prinesel zelo raznolike nacionalne zgodovine, pravne kulture in tradicije. Glede na raven povezovanja, ki ga je Unija dosegla do leta 2004, na eni strani in raznolikost, ki jo je predstavljalo deset novih držav članic, na drugi strani pomembnosti tega trenutka ni mogoče dovolj poudariti. Upravičeno je mogoče reči, da je bila širitev leta 2004 kot taka ustavni trenutek – sprememba paradigme – ki je združila Vzhodno in Zahodno Evropo v skupen ustavni projekt. Evropska unija je svoje vrednote in načela razširila na dele Evrope s posebej zapletenimi zgodovinami. Deset novih držav članic je vstopilo v Evropsko unijo z veliko odločnostjo in upanjem na svobodo, pravičnost in blaginjo, vendar je ta odločnost odtlej na preizkušnji zaradi pomembnih izzivov.

Evropska unija temelji na lojalnosti in sodelovanju med državami članicami ter na primarnosti prava Unije. Prav tako priznava prispevek raznolikosti nacionalnih tradicij k skupnemu projektu. V šesti uvodni izjavi PEU je izražena želja „poglobiti solidarnost med [...] narodi ob spoštovanju njihove zgodovine, kulture in tradicij“.

S to konferenco bo proslavljena dvajseta obletnica širitve leta 2004 s pregledom prispevka te širitve k napredovanju projekta povezovanja Evropske unije. Ali je ta širitev spodbudila večjo konsolidacijo prava Unije in podrobnejšo ureditev nekaterih področij, ki spadajo pod pristojnost Unije? Ali pa je povzročila nove ovire glede uporabe prava Unije? Kaj smo se v dvajsetih letih naučili o širitvi in poglobitvi projekta evropskega povezovanja? Ali je največja posamezna širitev s svojimi uspehi in izzivi pripeljala do močnejše unije evropskih državljanov?

V ta namen bodo na tej konferenci raziskane tri različne teme.

Prva seja: Zgodba največje posamezne širitve Evropske unije

Po padcu Berlinskega zidu je v Evropi zavel svež veter. Skoraj takoj je več držav na vzhodu in jugu, zlasti tiste, ki so se osvobodile prijemov totalitarizma, izrazilo željo po pridružitvi skupnemu

notranjemu trgu, ki temelji na štirih ekonomskih svoboščinah ES in lojalni konkurenci.

V pričakovanju širitve Evropske unije (takrat imenovane Skupnost) so bila leta 1993 na zasedanju Evropskega sveta v Kopenhavnu določena in nato leta 1995 na zasedanju Evropskega sveta v Madridu okrepljena nekatera merila (znana kot kopenhavska merila), ki jih morajo izpolnjevati države, ki želijo postati članice. S tem se je začel eden največjih procesov reform – velikansko delovišče – v Evropi, s katerim so se države, ki so si prizadevale za članstvo, zavezale doseči „(1) stabilne institucije, ki zagotavljajo **demokracijo, pravno državo, človekove pravice** ter spoštovanje in zaščito **manjšin**; (2) delujoče tržno gospodarstvo in sposobnost za soočanje s **konkurenco** in tržnimi silami v Evropski uniji; (3) zmožnost prevzemanja in učinkovitega izpolnjevanja obveznosti, ki izhajajo iz pristopa, vključno s cilji politične, **ekonomske in monetarne unije**“.

Poleg obsežnega zakonodajnega in institucionalnega dela, ki so ga opravile države, ki so si prizadevale za članstvo, je ta proces reform zahteval tudi temeljno spremembo v miselnosti in kulturi zadevnih narodov. 20 let pozneje je Sodišče v zadevi C-896/19, *Repubblika*,¹ opredelilo načelo, da bi se morale države izogniti kakršnemu koli nazadovanju v zvezi z ohranjanjem vrednote pravne države. S pogledom na zadnjih 20 let bosta na tej seji obravnavana kompleksnost širitve leta 2004 in prispevek desetih novih držav članic k razvoju prava Unije, s čimer se poudarja osrednji pomen varstva skupnih vrednot na vsakem koraku projekta evropskega povezovanja.

Druga seja: *Skupne evropske vrednote*

Drugič, na konferenci bo nato obravnavan pregled prispevka, ki ga je imela širitev leta 2004 pri razvoju Evropske unije kot „Unije vrednot“. Vrednote, vsebovane v členu 2 PEU, si delijo in jih negujejo vsi evropski državljani, saj so del njihove skupne dediščine. Te vrednote opredeljujejo „sam[o] identitet[o] Unije kot skupnega pravnega reda“. ² Ta identiteta ni bila zgrajena zgolj z vključitvijo tradicionalnih elementov kot delov nacionalne identitete, kot so jezik, zgodovina in tradicija, v ta pravni red. Evropejci resda lahko govorimo različne jezike, gojimo različna prepričanja in imamo drugačne ideje o tem, kaj pomeni družina, vendar si vseeno delimo občutek pripadnosti skupnosti vrednot. Evropska unija je dandanes takšna, kot je, zaradi skupnega mnenja Evropejcev, da politična večina danega trenutka ne sme diskriminirati manjšin, da moramo imeti vladavino

¹ Sodba z dne 20. aprila 2021, *Repubblika*, C-896/19, EU:C:2021:311, točka 64.

² Sodba z dne 16. februarja 2022, *Madžarska/Parlament in Svet*, C-156/21, EU:C:2022:97, točka 232.

zakonov, ne ljudi, in da moramo imeti možnost, na osebni ravni, za samouresničevanje brez javnega vmešavanja.

Druga seja je torej namenjena podrobnemu pregledu vrednot, ki so vsebovane v členu 2, s preučitvijo naslednjih vprašanj: kakšna je pravna narava teh vrednot? Kakšen je odnos med temi vrednotami in strukturnimi načeli prava Unije, kot so načela primarnosti, medsebojnega zaupanja, učinkovitosti in lojalnega sodelovanja? Kakšna je vloga sodišč Evropske unije in nacionalnih sodišč pri uveljavljanju teh vrednot? Ali vrednote dovoljujejo prostor za nacionalno raznolikost? Kako so med seboj povezane vrednote Evropske unije in obveznost spoštovanja nacionalne identitete držav članic?

Tretja seja: *Ekonomska ureditev Evropske unije*

Tretjič, kot je poudarjeno v kopenhavskih merilih, je bilo gospodarsko povezovanje za nove države članice tako cilj kot izziv. Zagotovitev konvergence med gospodarstvi novih držav članic in preostalo Evropsko unijo ter skladnosti z ekonomsko ureditvijo Unije je bila zares poglobitnega pomena za nadaljnjo politično povezovanje in je zahtevala znatne reforme. Ekonomske in finančne koristi, ki so posledica članstva, so bile gonilna sila za veliko teh reform, tako na vsebinski kot na institucionalni ravni. Na eni strani so imela sredstva Evropske unije kritično vlogo pri teh reformah ter so se s ciljem zagotovitve, da države članice spoštujejo „pravila igre“ in pravno državo, za njihovo dodelitev uporabljali mehanizmi pogojenosti na različnih pravnih področjih. Na drugi strani so morale nove države članice konkurenčno pravo in sektorsko zakonodajo (zlasti v mrežnih dejavnostih in bančništvu) pogosto izvajati na decentraliziran način, ki je bil zasnovan na novo – kot je na primer določen v Uredbi 1/2003 za konkurenčno pravo – kar je pomenilo opolnomočenje novih nacionalnih organov, pristojnih za konkurenco, ali regulativnih organov.

Glede na navedeno je namen tretje seje, ki je sestavljena iz treh glavnih podtem, raziskati, kako je v zadnjih dvajsetih letih pod nadzorom sodišč Evropske unije pravo Unije zagotavljalo usklajenost in konvergenco nacionalnih gospodarstev v Evropski uniji in zlasti gospodarstev novih držav članic, z obravnavo teh vprašanj:

- Kar zadeva sredstva Evropske unije, kako so pogoji, povezani z dodelitvijo sredstev iz strukturnih skladov, pomagali pri doseganju konvergence in solidarnosti med novimi in starimi državami članicami? Kako so nove države članice izvajale svojo obveznost boriti se proti goljufijam in korupciji?

- Kar zadeva ekonomsko ureditev Evropske unije, kakšen je bil učinek konkurenčnega prava in prava državnih pomoči pri spodbujanju gospodarstev novih držav članic k modernizaciji in doseganju enakih konkurenčnih pogojev, kot so ti na notranjem trgu? Kaj je bilo treba storiti za vzpostavitev neodvisnih in učinkovitih nacionalnih organov, pristojnih za konkurenco, in regulatornih organov? Kako po dvajsetih letih prakse poteka sodelovanje med Komisijo in nacionalnimi organi ter kakšni so aktualni izzivi? Kakšen je obseg sodnega nadzora sodišč Evropske unije nad delovanjem in odločitvami nacionalnih organov, pristojnih za konkurenco, ali regulatornih organov?
- Kar zadeva horizontalno raven, kakšna je bila vloga sodišč Evropske unije – v okviru predhodnega odločanja ali direktnih tožb (v zadevah s področja financiranja, konkurence in ekonomske ureditve) – pri zagotavljanju, da Komisija, nacionalna sodišča in nacionalni regulativni organi delujejo skupaj na učinkovit način in brez poseganja v pristojnosti drug drugega?